

MATS WIKLUND:

Demokraternas återkomst – på tröskeln till en ny era i amerikansk politik?

BERTIL OHLININSTITUTET är en liberal tankesmedja grundad 1993.
Institutets uppgift är att genom forskning och kvalificerad debatt i
svensk liberal tradition bana väg för nya tankar och nya frågor.

Demokraternas återkomst

– på tröskeln till en ny era i amerikansk politik?

MATS WIKLUND

ISBN 978-91-976648-1-3

FÖRORD

Government is not the solution, government is the problem, deklarerade Ronald Reagan på 1980-talet och markerade ett idéskifte i amerikansk politik. Ser vi nu, ett kvartssekel senare, en ny brytningstid i USA:s politiska liv? Betyder demokraternas seger i den gångna höstens kongressval att den republikanska eran går mot sitt slut? Och vad innebär det i så fall för liberala idéer?

Med mindre än två år kvar till nästa presidentval spanar Mats Wiklund efter trenderna i amerikansk politik.

Mats Wiklund är frilansjournalist med amerikansk och europeisk politik som särskild inriktning.

Uppsala den 12 mars 2007

HÅKAN JACOBSON

redaktör för Bertil Ohlininstitutets skriftserie

USA:S LIBERALER HAR sett sitt inflytande minska stadigt de senaste 25–30 åren. Många amerikaner likställer liberalism med ekonomiska, kulturella och sociala värderingar som ligger långt utanför vad de anser vara godtagbart. Det är ett skällsord som få politiker, även inom det demokratiska partiet, vill förknippas med.

Men för inte länge sedan var förhållandet det motsatta. Från tiden efter andra världskriget fram till mitten av 1960-talet dominerades samhällsutvecklingen nästan totalt av liberala idéer och utgångspunkter. (Lionel Trilling, »The liberal imagination«, Arthur Schlesinger »The vital center« och Daniel Bell »The end of ideology«)

Min uppfattning – som utgör denna rapporters tes – är att amerikansk politik befinner sig i ett nytt skede där progressiva och liberala strömningar blir gradvis starkare. Demokraternas seger i förra årets kongressval är det kanske tydligaste tecknet på en sådan förskjutning i väljarkåren. Enkelt uttryckt kan den sägas spegla en växande oro över politikens förmåga att lösa grundläggande framtidsfrågor.

Utmaningen för demokraterna och inte minst amerikanska liberaler är betydande. Att presentera ett relevant och framgångsrikt budskap innebär en balansakt: ett fasthållande av grundläggande värderingar samtidigt som en ny tids problemställningar och perspektiv inkorporeras. Hur det kan ske och med vilka förslag och idéer är något jag här hoppas kunna, om än i begränsad form, ge exempel på.

»The L word«

I en mening är så gott som alla amerikaner liberaler. Av den enkla anledningen att USA, som världens första demokrati, grundades på basis av klassiska liberala principer: yttranderätt, tryckfrihet, religions-

frihet, fri företagsamhet, äganderätt, likhet inför lagen och representativ demokrati. (Louis Hartz »The liberal tradition in America« och Seymour Martin Lipsets »American Exceptionalism«)

Den klassiska liberalismen var en reaktion mot despotism, kungavälde, kyrka och aristokrati. Dess vapen var förnuft, tolerans, rationalism och logik. Och den satte individen i främsta rummet. Men de män som gjorde uppror mot George III tillhörde själva en aristokrati. De fruktade massan lika mycket som de avskydde ordregivningen från London. USA:s konstitution innehåller därför ett starkt skydd av minoriteten. Den amerikanska maktuppdelningen, kongressen, presidenten och Högsta domstolen, gör det mycket svårt för en majoritet att dominera samhällsutvecklingen under en längre period.

USA är också en republik. För de så kallade grundlagsfäderna utgjorde Aten och Rom föredömen: en utvald och sinsemellan jämställd elit fattade beslut genom debatt och överläggningar. Idealiseringen gällde inte bara styrelseskicket utan lika mycket de dygder som förknippades med en republik: ett medborgerligt ansvarstagande och en patriotism som sätter heder och moral framför det egna intresset. Politik under den tidiga amerikanska republiken ansågs vulgärt och korrupt. Ämbeten och positioner söktes diskret och genom ombud.

Men det är först med depressionen under 1930-talet som den moderna liberala eran inleds när president Franklin Roosevelt utnyttjar den federala makten, staten, genom väldiga hjälp- och återuppbyggnadsinsatser. En omfattande, statlig byråkrati med experter och akademiker får ett allt större inflytande på delstaternas bekostnad. Samtidigt läggs grunden för välfärdsstaten

Det är en guldålder för demokraterna. Först 1953 tar en republikan över Vita huset, den i grunden opolitiske Dwight Eisenhower. De närmaste femton–tjugo åren kännetecknas av både inrikes- och utrikespolitik konsensus. Roosevelts så kallade New Deal-politik är så pass inarbetad att den i stort sett behålls oförändrad.

Borgfreden i partipolitiken bryts när president Lyndon Johnson

driver igenom lagar som förbjuder rasdiskriminering. Svarta garanteras slutligen medborgerliga rättigheter men därmed inleds en politisk omställning. De södra delstaterna som alltid röstat demokratiskt kände sig överkörda av centralmakten.

De närmaste åren blir några av de mest dramatiska i USA:s historia: rasupplopp, anti-krigsdemonstrationer, studentprotester, kvinnlig frigörelse och uppkomsten av en anti-auktoritär kultur som ifrågasätter äktenskap, barnuppfostran, heterosexualitet och andra traditionella sociala värderingar och institutioner. Hela denna rörelse får ett betydande inflytande i det demokratiska partiet.

Men det är en utveckling som många av dess väljare känner sig främmande inför. 1970-talet framstår som en tid av både ekonomiskt och politiskt förfall, resultatet av en politik som gått över styr. Konservativa och republikaner tar över problemformuleringsprivilegiet.

Vilket enligt president Ronald Reagan lyder: Washington är problemet. Lösningen: minskad statlig byråkrati och lägre skatter. Under 1980-talet smulas demokraternas en gång så mäktiga allians sönder och samman. När republikanerna 1988 vinner sitt tredje presidentval i rad med George H W Bush får moderata demokrater, däribland Bill Clinton och Al Gore, nog och partiet förs mot mitten. Clintons åtta år i Vita huset, 1993–2001, kännetecknas av en blandning av federal aktivism och marknadsekonomisk entusiasm. Den teknikdrivna globaliseringen bejakas samtidigt som en socialt progressiv agenda förs fram. Men epoken Clinton kännetecknas också av ekonomisk åtstramning och krav på bidragstagare.

Trots flera år av hög ekonomisk tillväxt, många nya jobb och utrikespolitisk stabilitet väljs George W Bush och inte Al Gore till president år 2000. Bush når ut med ett budskap som appellerar: lägre skatter, mer inflytande åt delstaterna, mer resurser åt militären men också en stark emfas på personligt ansvarstagande och det civila samhället. Det upprepas med framgång i valet 2004.

Gränsdragningar

Låt mig upprepa och klargöra: I USA är liberalismen ett tudelat begrepp.

Filosofiskt och *statsvetenskapligt* när man talar om en »liberal democracy« och då anför klassiska liberala värderingar och principer som delas av de allra flesta amerikaner: yttrandefrihet, tryckfrihet, religionsfrihet, rättssäkerhet etc.

Politiskt som en hållning som utmärks av a) övertygelsen att staten har en grundläggande roll att spela för att både trygga och öka människors välbefinnande, b) en politik som omfördelar ekonomiska resurser i syfte att öka livschanser och minska sociala skillnader.

Den hållningen finner man numera nästan uteslutande bland demokraterna. Självfallet är inte alla demokrater liberaler och orsaken till att man definierar sig som liberal varierar. Partiet drar till sig olika grupper med skilda utgångspunkter, intressen och samhällsperspektiv – fackföreningar, kulturradikala, miljöaktivister, kvinnorörelser, homosexuella, medborgarrättsförespråkare och fredsaktivister.

Generellt kan sägas att en tolerant och progressiv hållning i sociala frågor och en misstro mot hierarkier, traditioner och auktoriteter i såväl den politiska som privata sfären är betecknande för amerikansk liberalism. I denna motvilja mot det bestående och krav på förnyelse och omprövningar finner vi en kompletterande definition av amerikansk liberalism: dess inneboende optimism, tron på ständig materiell och moralisk utveckling. Ju mer samhället kan tillgodose medborgarnas önskningar och behov, desto mindre fördomsfulla och trångsynta blir de.

Men grunden för demokraterna är och har ända sedan 1930-talet varit en politik där staten spelar en central roll för framväxten av arbetstillfällen, välbefinnande och social trygghet. Kombinationen social välfärd–ekonomisk utveckling var förutsättningen för utformningen av den socialliberala och progressiva politik som demokraterna länge lanserade med så stor framgång.

Republikanerna har alltid dominerats av konservatism men också inrymt liberala eller moderata schatteringar. De har i stort sett försvunnit. Gemensamt för dagens republikaner – vars väljarbas inrymmer socialkonservativa, kristna fundamentalister, försvarsvänner, abortmotståndare, laissez-faire ekonomer, och neokonservativa – är övertygelsen om att en minskad stat och en minskad roll för politiken gör individen friare och därför bättre skickad att leva ett bättre liv.

It's the economy, stupid!

Demokraternas nedgång och liberalismens reträtt beror framför allt på att väljarna på 1980-talet ansåg att republikanerna var bättre på att sköta ekonomin. Medelklassens avtagande välståndsutveckling blev påtaglig redan i mitten av 1970-talet, en period som kännetecknas av ett minskat förtroende för de stora välfärdsprogram som hade lagts fram tio år tidigare. Inflation, oljeshock, USA:s minskade inflytande i världen och en allmän nationell känsla av missmod och pessimism kopplades i hop med liberala värderingar och politiker. Ronald Reagans förespråkande av marknadslösningar och värdekonserverism och hans optimistiska patriotism kändes för många som en befrielse och pånyttfödelse.

Även om Bill Clintons tid som president sammanföll med goda tider lyckades demokraterna aldrig riktigt återta det politiska kommandot. Republikanernas betoning av lägre skatter och individuellt ansvarstagande och strävande uppfattades som ekonomiskt sundare. Värderingar som partiet också med stor framgång ställde mot demokraternas sociala ambitioner.

Att kritisera de stora bolagens inflytande, att ifrågasätta enorma inkomstskillnader mellan anställda och företagsledning och att förorda en politik som ger fler människor möjlighet till ökad trygghet och välstånd beskrevs som orättvist och oamerikanskt. Demokraterna fick rykte om sig att inte respektera och uppmuntra hårt arbete och förkovran. De dominerades av »liberalerna« i Washington: verklig-

hetsfrämmande och skattehöjande byråkrater som höll bidragstagare under armarna och föraktade vanligt hyggligt folk för deras kyrkobesök, kläder, matvanor, val av tv-program och musiksmak. (Se till exempel Thomas Franks »What's the matter with Kansas?, 2004«)

Charles Schumer, demokratisk senator från New York, anger i en nyutkommen bok tre förklaringar till de konservativa framgångarna: (1) New Deal-politiken var så framgångsrik att många glömde bort att den berodde på styrning från centralmakten i Washington, (2) en homogenisering av USA som gjort det svårare för demokraterna att vädja till väljarnas etniska och regionala identitet och (3) en minskad roll för en politik byggd på jämlikhet allt eftersom kapitalism och marknadskrafter gynnade de som röstade. (»Positively American: Winning back the middle class-majority one family at a time«, 2007)

Brytpunkten

Kongressvalet 2006 var framför allt ett protestval mot president George W Bush och kriget i Irak. Därmed nationaliserades valet. Åtskilliga väljare ville straffa Vita huset och röstade mot republikanerna snarare än för demokraterna.

Men undersökningar visar att efter Irakkriget betraktades ekonomi och jobb som den viktigaste politiska frågan och att de som ansåg det med bred marginal röstade på demokraterna i representanthuset. Frågan spelade även stor roll i valet till senaten. Demokrater som besegrade sittande republikanska senatorer nådde framgång med hård kritik mot olje-, försäkrings- och läkemedelsföretag.

Partiets kandidater som intagit kongressen är i många avseenden en heterogen samling men nästan samtliga gick till val på att kritisera ekonomisk ojämlikhet, på att anklaga stora bolag för hänsynslös girighet, på löften att inte privatisera pensionssystemet och att höja den nationella minimilönen.

Demokraternas ekonomiska budskap fick ett stort genomslag bland väljarna. Trots att USA de senaste åren upplevt god tillväxt och relativt

låg arbetslöshet finns en betydande osäkerhet i den breda medelklassen över sjukförsäkring, pensioner och tillgång på välbetalda jobb. I en undersökning på valdagen svarade 81 procent att de hade precis tillräckligt med pengar för att klara sig. 69 procent trodde inte att nästa generation amerikaner skulle få en bättre levnadsstandard. De väljarna röstade på demokraterna med bred marginal.

Valundersökningar visar också att hälften av demokraternas nya väljare kom från vit arbetarklass, en dryg tredjedel från kategorin vit högskoleutbildad och cirka femton procent från i huvudsak spansktalningar (hispanics).

Just det faktum att demokraterna vann över medelklassen med god marginal i kongressvalet – endast väljare med inkomster över 100 000 dollar föredrog republikanerna – visar att det politiska landskapet förändrats. Statsvetaren Jacob Hackers förklaring är att även välutbildade amerikaner nu känner oro över att deras kunskaper och erfarenheter inte längre garanterar dem ekonomisk och social trygghet («The rise of the office-park populist», New York Times Magazine 24/12 -06). De är skeptiska inför arbetsgivares och näringslivets löften och stödjer i allt större utsträckning demokraternas krav på utökad sjukförsäkring och andra välfärdsreformer («Most support US guarantee of health care», New York Times 2/3 -07). Hacker noterar också att gruppen välutbildade är oproportionerligt stor bland långtidsarbetslösa. De politiska följderna på längre sikt av en mer utbredd ekonomisk ojämlikhet är, skriver han, svåra att förutse men en rad innovativa åtgärder kommer att krävas för att förnya trygghetssystemen.

Slutet på en era

I en kommentar till den nya utvecklingen skriver Jacob Hacker och Ruy Teixeira i den liberala tidskriften »American Prospect« (december 2006) att det nu gäller för demokraterna att fortsätta på den inslagna vägen och lansera en politik som ger amerikaner möjlighet att få det bättre, »get ahead«. Erbjuder staten bättre sjukvård, barn- och äldre-

omsorg, ger fler möjlighet till högre utbildning, stärker pensionssystemet och gör det lättare att spara för framtiden ligger det helt i linje med amerikanska värderingar. Ökad ekonomisk trygghet medför också ökade möjligheter för den enskilde att själv förbättra sin tillvaro. Demokraternas mantra de närmaste åren ska därför lyda: »Providing security to expand opportunity«.

Uppmaningen utgår från att den konservativa eran som inleddes med Ronald Reagan i början av 1980-talet går mot sitt slut därför att verkligheten har förändrats. Hackers och Teixeiras analys ligger här i linje med senator Charles Schumers att »the vast technological changes that have transformed our economic and social life helps explain conservatism's current difficulties. The Internet, the globalized economy, outsourcing, and the 'ability to transfer huge amounts of information quickly and at virtually no cost' have created new social conditions. The conservative insistence that the market will fairly sort out winners and losers is ... inadequate to the times: Since the early 1990s, technology has so revolutionized the landscape that the Republican answer of twenty-five years ago – strangle the government – no longer works... As a result, as in 1932 and 1980, the political loyalty of the middle class is once again up for grabs«. (»The Democrats«, New York Reiview of Books 15/3 -07)

Ett trendbrott har inträffat. Den ideologiska grunden för republikanerna – motståndet mot den stora staten och hänvisningarna till marknadslösningar – har försvagats. I stället, det visar kongressvalet, ökar – i takt med stigande ekonomisk och social otrygghet – kraven på en politik där den federala makten åter spelar en mer aktiv roll. Det intressanta är alltså att 1970- och 80-talens reaktion mot big government håller på att förändras till kritik av big business.

Liberal come back

I liberalismen ligger inbyggt ett värn och en reaktion mot politikernas, myndigheters och andra överheters maktutövning. Lika rättigheter

inför lagen innebär också skydd mot våld och övergrepp. Men liberalismen bidrar också genom preventiva och fördelningspolitiska uppgifter till att stärka den enskildes oberoende. Fördelning av ekonomiska resurser till offentliga ändamål utgör inget brott mot grundläggande liberala och demokratiska principer. Som den amerikanske filosofen Stephen Holmes konstaterar: »In a liberal society ... self-help always depends upon state help« (»Passions and constraint«, 1995).

Om demokraterna lyckas dra till sig ytterligare väljare med sitt ekonomiska budskap, som är en plädering för politisk aktivism, ökar också mottagligheten för liberala och progressiva idéer. När allt fler amerikaner kunde ta del av den stora välstandsökningen efter det andra världskriget, när deras levnadsstandard och utbildning ökade, blev de också mer samhällsmedvetna och toleranta. Medelklassen liberaliserades, i kulturell och social mening.

Trots att det politiskt radikala 1970-talet diskrediterats betraktas numera många av dess landvinningar som allmängods. Statsvetaren Jeffrey Berry visar i »The new liberalism: the rising power of citizen groups« (1999) att liberala påtryckningsgrupper och lobbyister, just med rötterna i 1960- och 70-talen, varit avgjort mer framgångsrika än konservativa. En »postmaterialistisk« dagordning, medborgarrättsfrågor, miljöskydd, konsumentfrågor, utbildning och jämlikhet mellan könen, har kunnat göra sig gällande oavsett vilket parti som kontrollerar Vita huset eller kongressen.

Vid ett besök i Washington i november 2006 intervjuade jag tre kända liberaler: historikern Sean Wilentz, filosofen och statsvetaren William Galston och journalisten Michael Tomasky. Frågorna kretsade kring min hypotes att amerikansk politik nu står inför en vändpunkt.

SEAN WILENTZ är professor i amerikansk historia vid Princetonuniversitetet.

Amerikanska liberaler, säger Wilentz, har varit dåliga på både att försvara sina värderingar och att utveckla dem.

– Bill Clinton lyckades delvis. Han försökte anpassa den amerikanska ekonomin till globaliseringen. Dels för att maximera ekonomisk tillväxt och dels för att gynna det stora flertalet amerikaner. Det var ett slags blandning av stram finanspolitik (budgetunderskotten försvann) och ekonomisk omfördelning. De senaste sex åren har vi sett en omfördelning som riktats främst till de mest välbärgade.

Frågan som amerikanska liberaler måste ställa sig, enligt Sean Wilentz, är om de kan utveckla politiken från det tidiga 1990-talet. Att som den tidens ledande demokrater nöja sig med att föra partiet mot mitten kommer man inte särskilt långt med nu, säger han.

Vad betyder det?

Wilentz säger att demokraterna måste dra nytta av erfarenheterna från 1960- och 70-talen då partiet splittrades och det liberala budskapet förtalades. Amerikaner, noterar han, tar flera av de stora välfärdsprogrammen som lades fram under Roosevelt och Johnson för givna. De lyckades inte den republikanska revolutionen undanröja. Men även kulturellt och socialt är dagens amerikaner betydligt mer liberala än för 25–30 år sedan.

– Jag tror att jämlikhet (»equality«) är på väg tillbaka i politiken. Jämlikhet, definierad som allas rätt till samma möjligheter (»opportunity«), bygger på en lång tradition. Thomas Jefferson förstod att en maximering av rikedom för ett fåtal är farligt därför att det politiska systemet blir bräckligare när små intressegrupper får ett oproportionerligt stort inflytande. Min tro är att amerikaner åter håller på att lära sig den läxan.

Och vilka konsekvenser får det i sin tur för deras inställning till staten (»the federal government«)?

– Amerikaner vill erbjudas stöd från staten när de behöver den, till exempel till studielån, pensioner, sjukvård och läkemedel. Människor kan se att staten faktiskt kan påverka deras liv utan att begränsa deras frihet. Det är arvet från Roosevelt som demokraterna måste bygga på.

WILLIAM GALSTON är forskare vid Brookings Institution i Washington. 1993–1996 var han inrikespolitisk rådgivare till president Bill Clinton. Galston spelade en ledande roll i demokraternas mittfältsförflyttning under det tidiga 1990-talet.

– Demokraterna kan inte återvända till lösningarna från Clinton-eran. Vi lever delvis i en annan värld. Ekonomiskt har globaliseringen inte fått de positiva effekter för den amerikanska ekonomin och arbetskraften som vi trodde. Utrikespolitiskt lyckades vi inte lägga grunden till en strategi som kan bemöta dagens hotbilder.

Galston hävdar att Bill Clinton lyckades lösa sociala frågor som uppstått som en följd av den politiska processen under de svartas frigörelse på 1960- och 70-talen. Vad demokraterna däremot inte såg eller förstod var att nya sociala frågeställningar och värderingar uppstått som kunde kopplas till religiösa värderingar. Vi var, säger han ångerfullt, upptagna med kriminalitet, välfärd och ordning i skolan.

William Galston är långtifrån säker på att ett skifte ägt rum i amerikansk politik. Vad som har inträffat är att väljare som tidigare drogs till den republikanska koalitionen lämnat den i en känsla av svikna förväntningar: utrikespolitiskt engagerade, budgethökar och kristna.

– Det betyder inte att de blir demokrater. Vad som troligen sker är att de dras till gruppen politiskt oberoende som därför kommer att bli större. Det i sin tur innebär att både demokrater och republikaner tvingas att lägga fram förslag som attraherar fler väljare än deras bas. I den meningen återvänder amerikansk politik till ett mer normalt tillstånd.

Bill Clinton, säger William Galston, visade att politik faktiskt kan fungera. På 1970- och 80-talen löd inställningen att politiker antingen var korrupta eller inkompetenta. På frågan om han, likt Sean Wilentz, tror på ett ökat intresse för jämlikhet svarar Galston att det är svårt att säga. Ekonomisk jämlikhet har det alltid varit svårt att få gehör för i USA. Men en ojämlikhet som leder till maktmissbruk och lagbrott reagerar amerikaner starkt emot. Och det visar sig också nu.

– Amerikaner är djupt oroliga över att arbetslöshet innebär slutet på sjukförsäkring. Att nästa nya jobb ger lägre lön och att pensionen minskar därför att företaget går i konkurs eller ändrar ingångna avtal. Ja, vi vill klara oss själva och ta ansvar för våra egna liv men de flesta av oss anser att det finns vissa saker som vi måste överlåta till politiska institutioner, som pensioner. Så kommer det att vara även framöver. Vad som däremot lär förändras de närmaste fem–tio åren är formerna, finansieringen och organiseringen, av de tjänsterna.

Just nu pågår enligt William Galston en intensiv tankeverksamhet bland progressiva grupper (»center-left«). Högern är för första gången på 25–30 år på defensiven. John Kerrys förlust 2004 mot George W Bush har dragit i gång samma sorts aktivitet inom demokraterna som efter Michael Dukakis valnederlag 1988.

– Impulsen är densamma, men omständigheterna olika.

MICHAEL TOMASKY är journalist vid American Prospect där han tidigare var chefredaktör. Han är författaren till »Left for dead« (1995) och »Hillarys turn« (2001). Han skriver regelbundet i New York Review of Books, Harpers, Washington Post och New York Times Book Review.

Ett problem för amerikanska liberaler har, enligt Tomasky, varit en nostalgi för de gyllene decennierna, från det tidiga 1930-talet till slutet av 1960-talet då demokraterna behärskade den politiska scenen. De glömmer bort, menar han, att en rad liberala värderingar i kulturell och social mening över huvud taget inte existerade i partiet under den tiden.

– Homosexuellas rättigheter, abort, skilsmässa diskuterade inte. Partiet var konservativt, precis som hela landet, i de frågorna. Det tog också väldigt lång tid för demokraterna att på allvar debattera relationerna mellan svarta och vita. Ja, det var en stor och framgångsrik allians men inte alltid så liberal.

Tomaskys inställning är att de liberala aktivisterna alltför länge höll fast vid det sena 60-talet och det tidiga 70-talets radikala och polariserande retorik och ståndpunkter med följden att de undergrävde den stora allians de nu drömmer sig tillbaka till. Just därför borde de välkomna att den nya demokratiska kongressmajoriteten har en större åsiktsspridning. Att det nu finns flera demokrater som är abortmotståndare och förespråkare av förbud mot homosexuella äktenskap innebär att chanserna ökar för partiet att breddas och att det liberala inflytandet därför på sikt kan stärkas. Men förutsättningen är att demokraterna fortsätter att driva en ekonomisk politik som sätter medelklassens intressens främst.

– Men på längre sikt måste liberaler och progressiva lägga fram en vision för det gemensamma bästa («common good»). Det demokratiska partiets framgångar under 30 år byggde på en politik som hade ömsesidighet, mellan stat och medborgare, som grund. Då blev det möjligt att begära uppoffringar och nå framgångar.

Denna växelverkan upphörde i slutet av 1960-talet när en yngre generation reagerade mot Vietnamkriget, fattigdom och rasism och tolkade begreppet det gemensamma bästa som en lögn, som det politiska etablissemangets kodord för att behålla makt och inflytande. När demokraterna på 1970-talet lade fram sociala reformförslag motiverades de allt oftare med vissa grupper, inte hela nationens, intressen. Partiet begärde uppoffringar av många medborgare utan att förklara hur den förda politiken angick dem och hela landet. Innebörden av liberal politik splittrades så till den grad att, menar Michael Tomasky, det till slut bara handlade om särintressen och rättighetslagstiftning. Det var som upplagt för en konservativ motreaktion där republika-

nerna, till skillnad från demokraterna, talade om det gemensamma bästa men gav begreppet en helt annan betydelse.

Slutsatser

I inledningen formulerades tesen att amerikansk politik befinner sig i ett nytt skede och att mottagligheten för liberala idéer och förslag har ökat. Jag baserade den på förra årets kongressval där demokraterna nådde framgång med ett progressivt ekonomiskt budskap.

Förutom valresultatet och de attitydundersökningar som genomfördes i samband med valet kan jag också återropa synpunkterna från tre insiktsfulla och erfarna liberaler. Sean Wilentz, William Galston och Michael Tomasky hävdar samtliga att förutsättningarna för den konservativa eran har upphört.

Wilentz anser att jämlikhet håller på att göra comeback. Amerikaner inser nu åter riskerna med en ekonomisk politik som maximerar välståndet för de redan rika. Medelklassen känner en djup oro över att den ekonomiska och sociala utvecklingen kommer att leda till försämringar i välstånd och trygghet.

Galston gör analysen att de partipolitiskt oberoende väljarna blir fler. Partierna kommer därför att tvingas anpassa sig till ett större åsiktsspektrum. Det går inte längre att maximera stödet i den egna väljarbasen.

Tomasky ser en bredare allians växa fram i det demokratiska partiet. Valresultatet visar att det gynnas av att demokraternas kandidater har skilda uppfattningar i frågor som abort, homosexuella äktenskap, vapenkontroll etc. Partiet ska driva en ekonomisk politik som gynnar den breda medelklassen. Då blir väljarna fler och då växer även utrymmet för att omsätta liberala värderingar i praktisk politik.

Modern amerikansk liberalism nådde sina stora framgångar genom att staten gavs ökade befogenheter. Ja, väljarna vill bevara de välfärdsystem som då byggdes upp men de vill samtidigt inte göra sig mer beroende av staten. Ökad ekonomisk jämlikhet uppnådd genom höjda

skatter och en skärpt fördelningspolitik tror varken Wilentz, Galston eller Tomasky på. Om inställningen till statliga ingripanden ska ändras krävs att det politiska systemet visar sig kapabelt att långsiktigt garantera medborgarna tjänster de anser är nödvändiga för grundläggande social och ekonomisk trygghet.

Det är vad liberalerna Ruy Teixeira och Jacob Hacker hävdar, men med tillägget att det måste vara en trygghet som ökar möjligheterna för den enskilde att själv förbättra sin tillvaro. Uppmaningen »providing security to expand opportunity« ligger i linje med republikanska dygder och förverkligandet av den amerikanska drömmen genom personlig förkovran och ansvarstagande.

Den federala makten är både part och motpart. Ambivalensen, visar till exempel statsvetaren Samuel Huntington (»American Politics: The promise of disharmony«, 1981), är inbyggd i det politiska systemet. Men historien visar att framgångar uppnås och samhället förbättras när ett partnerskap etableras. Samtidigt kan inte liberala landvinningar stärkas och bli fler genom att historien upprepas. Metoderna och förslagen måste med nödvändighet bli annorlunda.

Hur de ser ut är omöjligt att säga. Men klart är att det nya politiska läget, präglad av betydande framtidsoro och misstro mot partiernas avsikter, som nu inletts kommer att kräva annorlunda utgångspunkter och en annan retorik. Michael Tomasky är något viktigt på spåren när han talar om behovet av en politik som utgår från det gemensamma bästa, »the common good«. Redan Alexis de Tocqueville noterade i »Democracy in America« de frivilliga sammanslutningarnas betydelse för den amerikanska demokratins livskraft. Ända sedan USA:s grundande har medborgerliga uppoffringar, idealism och engagemang setts som en förutsättning för nationens fortlevnad. Men de senaste decennierna har utvecklingen gått i motsatt riktning. De frivilliga gemenskaperna och mötesplatserna har blivit färre. Därmed har, som statsvetaren Robert Putnam dokumenterat (»Bowling alone: The collapse and revival of American community«, 2001) misstänksamheten

och förståelsen ökat gentemot den som framstår som avvikande. Det har i sin tur polariserat och fragmentiserat politiken som i allt större utsträckning betraktas som irrelevant eller destruktiv. Här har vi den framtida utmaningen för amerikansk liberalism: att åter betona vad som förenar människor, inte vad som skiljer dem åt.

Hittills utgivna skrifter i Bertil Ohlininstitutets skriftserie

1. Se människorna – ett försök att göra debatten om svensk flyktingpolitik mindre anonym. Emelia Frennmark och Merit Wager.
2. Hur allvarlig är ålderschocken? En kritisk analys av Sveriges demografiska problem. Martin Karlsson.
3. Nationalekonomi, privatekonomi och kommunbidrag: Om plånbokröstning och röstköp i svenska riksdagsval. Henrik Jordahl.
4. Förbjudna sanningar om Kubas ekonomi. Oscar Espinosa Chepe.
5. Liberalism som jämlikhet – ett perspektiv från vänster. Ulf Öfverberg.
6. Har Sverige blivit en »soft state»? Inga-Britt Ahlenius.
7. Tio punkter som förändrar Sverige. Bert Levin och Peter Wolodarski.
8. Alltid vid makten. Om det statsbärande partiet och perspektiven i svensk journalistik. Hans Bergström.
9. Regerandets konst. Carl Bildt.
10. Demokraternas återkomst – på tröskeln till en ny era i amerikansk politik? Mats Wiklund.

Skrifterna kan laddas ner på www.ohlininstitutet.org

OHLIN institutet

BOX 3131 · 103 62 STOCKHOLM · KANSLIET@OHLININSTITUTET.ORG
WWW.OHLININSTITUTET.ORG

ISBN 978-91-976648-1-3